

לפני ה'ת

מאוצרות
רבנו הרמב"ן

פרשת כי תצא תשפ"א (שנה ד' גליון 110)

והבאתה אל תוך ביתך וגלחה את ראשה ועשתה את צפרניה . (כא יב)

אמרו בספרי (כא יג) אין לך בה אלא מצות בעילה. נתכוונו לומר שאין קדושי כסף ושטר תופסין בה, וגם הבעילה לא לשם קידושין היא, **שדינה עדיין כגוייה שאין קידושין תופסין בה**, אלא **שיתיר** לו הכתוב בעילתה. ומפני שאמר: והיתה לך לאשה, יורה שהיא אשתו גמורה, ואם זנתה תחתיו תדון כאשת איש. וכך אמרו בגמרא במסכת קידושין (כב): ולקחת לך לאשה (דברים כא יא) - ליקוחין יש לך בה. כלומר, **אחר המעשים הללו**. ובספרי (כא יג): והיתה לך לאשה - כענין שנאמר: שארה כסותה ועונתה לא יגרע (שמות כא י). אם כן **היא אשתו לגמרי**, כי התורה הקנתה אותה לו. **ועל דרך הפשט**: יראה שאסור לבעול אותה **עד שיעשה לה כל התורה הזאת**, וזה טעם: ואחר כן תבא אליה ובעלתה. ומה שאמר: וחשקת בה ולקחת לך לאשה - שיקחנה להיות לו לאשה אחר המעשים האלה אשר יצוה. וכן: ואקח אותה לי לאשה (בראשית יב יט).

אבל בגמרא במסכת קידושין (כ"א) אמרו שהוא מותר לבא עליה ביאה ראשונה, וזהו ולקחת לך לאשה. וידרשו (קידושין כ"ב): והבאתה אל תוך ביתך - מלמד שלא ילחצנה במלחמה, יחברו אותו למעלה: ולקחת לך לאשה כשתביאנה אל תוך ביתך. והנה הוא שובה אותה במלחמה, ומביאה אל ביתו ואל עירו ובוועל אותה לשבור את לבו הזונה, **ואחרי הביאה הראשונה תאסר עליו עד שיעשה לה כל התורה הזאת**. וזה דרך הגמרא במקומות רבים.

אבל ראיתי **בירושלמי** במסכת סנהדרין (ירושלמי מכות ב' ו'): רבי יוחנן שלח לרבנין דתמן תרין מלין אתון אמרין בשם רב ולית אינון כן, אתון אמרין בשם רב יפת תואר לא הותר בה אלא בעילה ראשונה בלבד, ואני אומר לא בעילה ראשונה ולא בעילה שנייה אלא לאחר כל המעשים הללו, ואחר כן תבא אליה ובעלתה - **אחר כל המעשים האלו, וזהו משמעותו של מקרא**.

פי יקרא קן צפור לפניך בדרך בכל עץ או על הארץ אפרחים או ביצים והאם רבצת על האפרחים או על הביצים לא תקח האם על הבנים. (כב ו)

גם זו מצוה מבוארת, מן: אותו ואת בנו לא תשחטו ביום אחד (ויקרא כב כח). **כי הטעם בשניהם לבלתי היות לנו לב אכזרי ולא נרחם**. או שלא יתיר הכתוב לעשות השחתה לעקור המין, אף על פי שהתיר השחיטה, והנה ההרג האם והבנים ביום אחד, או לוקח אותם בהיות להם דרור לעוף, כאלו יכרית במין ההוא.

וכתב **הרב במורה הנבוכים** (ג מח) כי טעם שלוח הקן וטעם אותו ואת בנו לא תשחטו ביום אחד (ויקרא כב כח) כדי להזהר שלא ישחוט הבן בעיני האם, **כי יש לבהמות דאגה גדולה בזה, ואין הפרש בין דאגת האדם לדאגת הבהמות על בניהם, כי אהבת האם וחנותה לבני בטנה איננו נמשך אחרי השכל והדבור**, אבל הוא מפעולות כח המחשבה המצואה בבהמות כאשר היא מצואה באדם. [ואם כן, אין עיקר האיסור באותו ואת בנו רק בבנו ואותו, אבל הכל הרחקה. ויותר נכון בעבור שלא נתאכזר]. **ואמר הרב**: ואל תשיב עלי ממאמר החכמים (ברכות לג): האומר על קן צפור יגיעו רחמיך, כי זהו אחת משתי סברות, סברת מי שיראה כי אין טעם למצות אלא חפץ הבורא, **ואנחנו מחזיקים בסברה השנית שיהיה בכל המצות טעם**. והוקשה עליו עוד שמצא בבראשית רבה (בראשית רבה מד א): וכי מה איכפת לו להקב"ה בין שוחט מן הצואר לשוחט מן העורף, הא לא ניתנו המצות אלא לצרף בהן את הבריות, שנאמר: כל אמרת אלו-ה צרופה (משלי ל ה).

וזה הענין שגזר הרב במצוות שיש להם טעם מבואר הוא מאד, כי בכל אחת טעם ותועלת ותקון לאדם מלבד שכון מאת המצוה בהן יתברך.

כִּי תֵצֵא מִחֲנֶה עַל אֵיבֶיךָ וְנִשְׁמַרְתָּ מִכָּל דְּבַר רָע . [כג, י]

והנכון בענין המצוה הזאת: כי הכתוב **זיהיר בעת אשר החטא מצוי בו**. והידוע במנהגי המחנות היוצאות למלחמה כי יאכלו כל תועבה, ויגזלו ויחמסו ולא יתבוששו, אפילו בניאוף וכל נבלה. הישר בבני אדם בטבעו יתלבש אכזריות וחמה כצאת מחנה על אויב, ועל כן הזהיר בו הכתוב: ונשמרת מכל דבר רע.

ועל דרך הפשט: היא אזהרה מכל הנאסר.

ובסיפרי (כג י): ונשמרת מכל דבר רע - שומע אני בטמאות ובטהרות ובמעשרות הכתוב מדבר, תלמוד לומר: ערוה - אין לי אלא ערוה, מניין לרבות עבודה זרה, וגלוי עריות, ושפיכות דמים, וקללת השם, תלמוד לומר: ונשמרת מכל דבר רע. אי ונשמרת מכל דבר רע, יכול בטמאות ובטהרות ובמעשרות הכתוב מדבר, תלמוד לומר: ערוה - מה ערוה מיוחדת, מעשה שגלו עליו כנענים ומסלק את השכינה, אף כל מעשה שגלו עליו כנענים ומסלק את השכינה. **כשהוא אומר דבר - אף על לשון הרע.**

וגם זה מן הטעם שפירשנו, כי **מלבד האזהרות** שבאו באלו העבירות החמורות, יוסיף לאו במחנה שנשמר בו מכל **אלו העבירות שלא תסתלק השכינה מישראל** אשר שם, כאשר אמר: כי ה' אלקיך מתהלך בקרב מחניך (כג טו). והנה העושה העבירות הגדולות במחנה כאותם שכתוב עליהם: שמו שקוציהם בבית אשר נקרא שמי עליו לטמאו (ירמיהו ז ל). ועוד, שלא יגברו עלינו האויבים אם נעשה כמעשיהם הגורמים להם שיגלו מפנינו. וזהו: ולתת אויביך לפניך (דברים כג טו). **והוסיפו בו לשון הרע כדי שלא ירבו ביניהם מחלוקות, ויכו ביניהם מכה רבה יותר מן האויבים.**

זְכוֹר אֶת אֲשֶׁר עָשָׂה ה' אֱלֹקֶיךָ לְמַרְיָם בְּדֶרֶךְ בְּצֵאתְכֶם מִמִּצְרָיִם . [כד טז]

אם באת לזוהר שלא תלקה בצרעת, לא תספר לשון הרע. **לשון רבינו שלמה.**
ולפי דעת: שהוא מצות עשה ממש, כמו: זכור את יום השבת לקדשו (שמות כז), זכור את היום הזה אשר יצאתם ממצרים (שמות יג), זכור את אשר עשה לך עמלק (דברים כה יז), **כולם מצות**. אם כן, גם זה כמותם והיא אזהרה מלבד לשון הרע. יצוה במצות עשה שזכור העונש הגדול שעשה השם לצדקת הנביאה שלא דברה אלא באחיה גמול חסדה אשר אהבתו כנפשה, ולא דברה בפניו שיבוש, ולא בפני רבים, רק בינה לבין אחיה הקדוש בצנעה, **וכל מעשיה הטובים לא הועילו**. גם אתה אם תשב באחיק, תדבר בבן אמך, תתן דופי, לא תנצל. ולשון סיפרא (ספרא ויקרא כג ג) כשהוא אומר: ולא תעשו את כל המצות האלה (ויקרא כו יד) - הרי מה שכתוב בתורה אמור, אם כן למה נאמר: אם לא תשמעו לי, להיות עמלים בתורה. וכן הוא אומר: זכור את יום השבת לקדשו (שמות כז) - יכול בלבד, כשהוא אומר שמור, הרי שמירת הלב אמור, הא מה אני מקיים זכור, שתהא שונה בפיך. וכן הוא אומר: זכור אל תשכח וגו' (דברים טז), וכן הוא אומר: זכור את אשר עשה ה' אלקיך למרים, יכול בלבד, כשהוא אומר: השמר בנגע הצרעת לשמור מאד ולעשות (דברים כד ה), הרי שמירת הלב אמור, הא מה אני מקיים זכור, שתהא שונה בפיך. וכן הוא אומר: זכור את אשר עשה לך עמלק (דברים כה יז), יכול בלבד, כשהוא אומר: לא תשכח, הרי שכחת הלב אמורה, הא מה אני מקיים זכור, שתהא שונה בפיך. ופירושה: כי אצלם השמר בנגע הצרעת - מנגע הצרעת, לשמור מאד שלא תבואך, ולעשות בה ככל אשר יורו אתכם הכהנים הלוים, וזכור את אשר עשה ה' למרים, שתהא מזכיר זה בפה תמיד. **ומכאן נראה שרבותינו יעשו אותה מצוה**, לא ספור ועצה בלבד להנצל מן הנגעים. ואיך יתכן שלשון הרע, שהוא שקול כשפיכות דמים, לא תהיה בו בתורה לא תעשה גמור, או לאו הבא מכלל עשה, אבל בכתוב הזה **אזהרה גדולה בו להמנע ממנו**, בין בגלוי בין בסתר, בין במתכוין להזיק ולהבזות בין שאינו מתכוין להזיק כלל. וזו מצוה מכלל תרי"ג מצות, ושכחה בעל ההלכות גדולות וכל המונים המצות אחריו.

זְכוֹר אֶת אֲשֶׁר עָשָׂה לְךָ עַמְלֵק בְּדֶרֶךְ בְּצֵאתְכֶם מִמִּצְרָיִם . [כה יז]

כבר הזכרתי (דברים כד ט) המדרש שדרשו בו בסיפרא (ספרא ויקרא כג ג): יכול בלבד, כשהוא אומר לא תשכח (דברים כה יט) הרי שכחת הלב אמורה, הא מה אני מקיים זכור, שתהא שונה בפיך. וכן בספרי (דברים כה יז): זכור את אשר עשה לך עמלק - **בפה**, לא תשכח - **בלב**. **ולא ידעתי מה היא הזכירה הזאת בפה**, אם לומר שנקרא **פרשת עמלק בצבור**, ונמצאו למדין מן התורה בשנייה זכור, ויהיה **סמך למקרא מגלה מן התורה**. **והנכון:** שהוא לומר שלא נשכח מה שעשה לנו עמלק עד שנמחה את שמו מתחת השמים, ונספר זה לבנינו ולדורותינו לומר להם **כך עשה לנו הרשע, ולכך נצטוינו למחות את שמו**. וכן במעשה מרים נצטוינו להודיעו לבנינו ולספר בו לדורות, **ואף על פי שהיה ראוי גם להסתירו שלא לדבר בגנותו של צדיקים**, אבל צוה הכתוב להודיעו ולגלותו כדי שתהיה אזהרת לשון הרע שומה בפניו מפני שהוא חטא גדול וגורם רעות רבות, ובני אדם נכשלים בו תמיד, כמו שאמרו (בי"ב קסה): והכל בלשון הרע.

לע"נ ר' אליעזר ב"ר דוד זצ"ל

להערות הארות והצטרפות: V0527174410@GMAIL.COM

מיועד לעורר את לב הלוומדים ואינו תחליף למקור חיבורו של רבנו הרמב"ן